

MONOGRAFIC

16 MARÇ 2009

RC (4671) / 938

aran

ATH DIA

Abriu deth 2008 - Numerò 24

LITERATURA
**ESPECIAU DIA
DETH LIBE**

A prumèra ora...

eth cafè
cuert o long, sol o damb lèit,
damb sucre o sacarina...

era informacion
damb **SEGRE**

6

Dietari
Eth Sindic
reflexione sus es
'Paisatges dera
anma'

per Francés Boya

10

Poesia
'Epilogion',
tirat de
Metadòna, estiu
de 2007

per Franc Bardòu

12

Conde
'GR 20'. tèxt
publicat en 'Eth
Ostau
Comengés'

per Joan Pau Ferré

Bona lectura

Que hè ben pòc teque viem de passar Sant Jòrdi, Dia Mondiau deth Libe. S'an encara talents de liéger, ací qu'an eth nòste present particular: un numèro especiau consagrat ara literatura occitana qu'un bèth arramat d'escrivans, damb eth madeish Sindic Francés Boya ath cap, s'an afruit a colaborar damb nosati. Que i a condas ineditas e publicats, poesia e tanplan un calligrama susprenent. Que volem destacar era preséncia d'autors de delà dera frontèra administrativa. Gràcies a toti es qu'an hèt possible aguest numèro. E as lectors... gràcies pera sua fidelitat e desirar-les ua lectura pla-senta. Ètz prèsti entara prumèra estacion?

14

'Eth viatge'
Bocin extrèt dera
òbra de Manuela
Ané 'Retrat de
familha'

per Manuela Ané

24

Conde
'Gat escaudat
qu'a pòur
dera aigua
heireda'

per Roser Faure

28

Poesia
'Laueg',
'Desmemòria deth
temps' e
'Trincacap'.

per Xavi Gutiérrez

Edite Diari Segre, S.L.U.
Depòsit Legau: L-1160-05.

aran
ATH DIA

President: Robert Serentill Utgés.
Director Executiu: Juan Cal Sánchez.
Coordine: Anna Sàez Mateu.
Maquetacion: Anna Barcala Sirvent.
Impression: Lerigraf SLU.

Damb eth suport dera
Generalitat de Catalonha

 **Generalitat
de Catalunya**

e eth Conselh Generau d'Aran

 **Conselh
Generau d'Aran**

e era colaboracion dera
Catedra d'Estudis
Occitans
d'era Universitat de
Lheida

Collaboren en aguest numèro: Mikel Aristregi, Francés Boya, Aitor Carrera, Angelina Cases, Mireia Faure, Anna Geli, Xavi Gutiérrez, Eisharc Jaquet, A. Marqués, Maria Monge, Jèp de Montoya, Alba Orrit, Jusèp Loís Sans, Jordi Suils, Xavier Ubeira e Andreu Vidal

Literatura en occitan

Qu'ei aquerò que partatgen Francés Boya, Xavi Gutiérrez, Manuela Ané, Verónica Barés, Roser Faure, Teresa Pambrun, Jean Louis Lavit, Jèp Montoya, Franc Bardòu, Lionel Laborda e Joan Pau Ferré? Toti que son escrivans que s'exprimissen en occitan. E toti que signen es condes e es poèmes que compòsen aquest numèro especiau consagrat ara literatura. Era celebracion recendta deth Dia deth Libe que mos servís de pretèxte entà convidar-les a hèr un tast literari. Un viatge per mons imaginaris qu'amaque fòrça suspreses. Ètz prèsti?

PAISATGES DERA ANMA

per Francés Boya

Quan Anna Geli me demanèc d'escriuer un tèxte entad aguesta edicion d' Aran ath Dia auia profitat era darrera nheuada der an tà trèir eth povàs as raquetes de nhèu e passejar per un des mèns camins preferits. Eth que va de Les a Bausen peth solan de Les, autanplan en nòste parçan, aquera diferéncia entre solan e ombrèr non ei cap tan categorica com en d'alti endrets. Liegia per aqueri dies un libre de paisatges, tan coneishut coma recomanable, un classic. Es paisatges der anma d'Unamuno, e mès cocretement aqueth que parle dera "Gasconha universau", en que Don Miguel, assòcie damb era sua contundéncia abituaa, Gasconia e Wasconia, tèrra de basqui. En tot cas ua disquisicion, era d'Unamuno, qu'ara mos portarie a discutir sus un concèpte tan estenut enes nòsti tempsi com eth dera Gasconha occitana que pòc a que veir damb era euskalduna d'Unamuno. Eth en dit un romanceamiento des francesi. Totun non ei cap d'aqueri concèptes que voleria parlar, ne tanpòc des desacòrds d'Unamuno damb es nacionalistes dera època, eth ne didie regioalistes qu'impasauen las "puerilidades heterogràficas, para enredar al extranjero -higie-, que significan las K, tz, i tx. Non, non ère pas d'aquerò que m'interessaua parlar, m'interessaua eth paisatge, e eth paisatge deth camin de Bausen, è un interès literari dera sua expressiion, com s'aquerò qu'ei pròpri des pintors, estèsse forçosament negat as escrivans. Com explicar donc aquerò que signifie aguest camin ena memòria, e en anma collectiva de tantes

Son es onsa grò que nos acompanyen ath
 long des ans, mital, mital, mital, rãbreimbadi.
 Paisatges der natura, que enen forca ena
 mesura un pã, un pã, un pã, ei mes long

generacions. Trufat de corners damb
 anma, que prenen forma de pardies,
 bòrdes, prats que s'abandonen ara
 promiscuitat deth bòsc, eth camin s'en-
 laire tot doçament.

Un arbe a profanat er abitacle d'ua
 cabana e, ara, a esdevengut un tet na-
 turau tàs despolhades pèires.

Prulhèrs, Mascue, Vilhèra, era hont
 deth Vèrn, e Vernet de Mosompeir.
 Son ara toponims uedi, que hè ues de-
 cades amplien es converses dera gent,
 formauen part dera qüotidianitat, èren
 part dera vida vidanta e aué sonque
 son paisatges de memòria. Ua memò-
 ria que s'amòrte esbrentada pera fòr-
 ça dera natura que retorne aqui u a on
 auie estat.

**“Un arbe a profanat
 er abitacle d'ua
 cabana e, ara, a
 esdevengut un tet
 naturau tàs
 despolhades pèires”**

Bausen campe des deth malh es-
 tant. Aquí, eth camin, ei acompanyat
 per un bon paredau de pèira seca ben
 dret e sencer. Era nheuada totun dèis-
 he diboishades es cases ena montan-
 ha, lèu, lèu, imperceptibles ena grisor
 vaporosa des bromes. E a despiech
 dera postau iuernau, Bausen gaudís
 d'ua estructura urbana ben definida,
 tradicionau, e sustot ben expausada
 tà meddia, un hèt que garantis eth con-
 fòrt des sues cernalhes e des sòns ve-
 sins que gaudissen d'un clima ben so-
 leïenc.

EL TERTIARI

PAISATGES DERA ANIMA

FRANÇOIS BOURG

Unamuno ditz ena sua Gasconha universal, "Y a tomar el sol desnudo", en tot mocar-se dera moral jesuítica de moda, qu'alavetz denostaue es banhistes que frequentauen es platges. "...decidiese que nuestro linaje se continuase por partenogénesis, por brotes o por esquejes." Qui sap s'en aqueri ans siguec aquera madeisha moral jesuítica que portèc ath capelhà de Bausen a negar era cristiana sepultura ara prauva Teresa, a qui li neguèren eth dret de maridatge e moric dempús de dar a lum ath sòn hillh. Aué repòse en Coret en sòn emblematic cementèri, esdevengut aué un simbèu deth pòble, e un monument ara intransigéncia cristiana. "lo que es la biología jesuítica al servicio de la moral sexual! Y con ello no habría que ostentar como (estímulos somático-psíquicos) desnudeces provocativas.

I a dues cèrvies que pugèn de béuer en arriu, tot doçament, tan qu'enquia se deishen retratar jos era nheuada, a pogui mètres er arriu Bausen ei trauessat per ua palanca e just a tocar, en.honsada enes aigües geladas, era antiga mòla se camofle ena boscaria. Lèu, lèu non ne quede arren. Tan plan que deu d'èster un presagi. En Bausen es mainatges, -aquera ère era condina tàs mainatges-, es recent neishudi arribauen enes rodets des mòles, en lòc dera tradicionau volada des cigonhes, un audet bric freqüent enes nòstes tèrres. Donc, qu'en bèra ua des cinc mòles qu'en tempsi i auie en pòble podie aparèisher enes rodets dera mòla eth nauvengut dera familia. Arren d'estranh sabent qu'era molièra ère tanben qui soenhaua as partèrres com un mestier qu'integraue eth

prumèr moment dera vida e tota eth rèste, a on eth pan esdevenguie eth primèr element vital.

Santa Anna, que com sabetz vò dider gràcia en ebrèu, campe des der aute costat der arriu, installada enes pelhes deth pòble, en memòria e arregraïment d'aqueri que cerquèren fortuna e la trobèren mès enlà dera mar, e que deishèren com present aguesta capeleta entranhabla a on eth caminant que puge pera còsta s'i pòt arreposar tot just abans d'arribar en çò des d'Escalèr.

Y después de todo iqué encanto poder volver a bañar el alma en las

corrientes infantiles! Òc, eth camin de Bausen ei com tornar ad aqueres corrents qu'evòquen es tempsi dera infància, quan es camins vius èren ua artèria per a on se passaue, per a on passauen es causes e era vida. Bòrdes, bestiar, olors, que sonque demoren ena memòria afeblida peth temps.

Son es paisatges que mos acompanyen ath long des ans, mitat viscudi mitat rebrembadi. Paisatges der anima que prenen fòrça ena mesura qu'eth camin caminat ei mès long, e aquerò qu'ei estimat diboishe es paisatges que mos ajuden a explicar tot aquerò qu'estimam.

“Son es paisatges que mos acompanhen ath long des ans, mitat viscudi mitat rebrembadi. Paisatges der anma que prenen fòrça ena mesura qu’eth camin caminat ei mès long”

POESIA

EPILOGION

per **Franç Bardòu**

Tirat de Metadòna, estiu de 2007

*"Mas soi la dança e sempre
meni lo balèti".*

Sidney Carter Sègle XIII

Dancèri de matin, abans lo quite mond,
Dancèri de tal Jòl que lo mond n'advenguèt.
Dancèri enrodat d'esielam, e de luna
e del quite solelh ; lèu dancèrem amassa.
Davalèri del cèl e dancèri sus tèrra,
sul Qaïlash, al Puèg Naut que dison Bugarag,
e venguèri al mond, dintrant per Beteleim.

Dançatz, onte que siatz,
Senhor soi de la dança !
E menarai balèti onte que demorètz
Onte que siatz, tostemps
menarai vòstra dança,

quina que'n siá la lenga, e lo lòc, e lo culte
Car Senhor soi de tota dança !

Dancèri pel sabent e dancèri pel prèire,
e per los que tostemps causisson de parlar
quand lor caldriá cantar, en vèrses, pas en pròsa,
e que jutjan e sabon aquí que cal dançar !
Mas volguèron pas ges ni dançar ni me segre !
Dancèri pels pescaires, pels trobadors aimaires,
pels cavalièrs d'Amor que son sol Gai Saber
èra d'anar dançant amb la Dòna qu'aimavan,
e dancèri per Jacmes, e dancèri per Joan :
Eles me seguiguèron e dintrèron en dança.

Dancèri per Shabat, e Divendres, Dimenge,
e faguèri dançar dins lo lum los mai cecs,
e dançar sens dolor los mai paralitics !
Lor donèri lo Pan de vida e lo Vin sant
que fa dançar melhor que tota medecina.
Èra pels tres jorns sants que m'èran jorns de dança :
Los monges e los sants diguèron " es vergonha !"...
Me faguèron foetar, m'umilièron desnús
coma aprèp ieu aqueles qu'èran dintrats en dança,
E m'an penjat plan naut, a cim d'aquela crotz,
Per i crebar, desfait.
Dancèri lo divendres, quand lo cèl negregèt.

Mon còs sebeliguèron, qu'o tot cresián complit,
e amb ieu los mieus pòbles e sas lengas sacradas.
Mas lenga de trobar es plan lenga de dança !
E soi la quita dança. E mèni lo balèti !
Segur que nos volguèron d'un sol trait suprimir !
Mas avèm rebombit mai naut que las esfèras
que dançan amb nosautres dempuèi la començança !
Car soi la quita vida que non sap ges morir,
E viurai en vosautres, se vivètz en mon si,
dançant de fin'amor sul ritme de Paratge
Car soi lo Senhor de la dança...

GR 20

per Joan Pau Ferré

Jacme Cabanac coneguiá cap bric Corsega. Qu'aviá previst de passar un parelh de setmanas en Irlanda, en ame eths sòns amics, enà cambiar de Barcelona on s'entutavan cada an. Un mes abans de partir, eth a un qu'aviá era canha, eth aute que s'aviá copat era cama en tot devarar a hum deth còth de Portèth e eth darrèr qu'aviá era maridèra ! Demòras que demoraràs... Alavetz que s'aviá crompat un bilhet d'avion nà Aiacciu. Sonque un : Myriam n'aviá cap volut vènguer : podiá cap deishar era botica en estiu.

En tot demorar eth embarcament, Jacme qu'aveitèc era mòstra : ueit oras. Myriam ja deviá èster levada. Bilhèu que dejunava. Que'u caliá entèner era suá votz. Qu'èra amorós. Que's tirèc eth portable dera pòcha e que piquèc eth numerò sense saber ethçò que l'anava díguer...

Uá votz de mascle que l'arresponec que Myriam dro-miá encara.

Eth portable que s'amortèc. Eth cèu que venguec nere, emperiglat. Jacme qu'èra arrucat de hered, torrat coma un mòrt. Que pugèc en avion e que s'assietèc ara suá plaça. Après, que barrèc eths uelhs uá estona. Uá eternitat...

Un còp arribat a Aiacciu, qu'arrodèc peras carrèras, ath mieg dera toristalha. Qu'èra sol, sense era man de Myriam ena suá. Perdut. Hòu. De còps, que's trigava devant era veirina deth discaire dera carrèra Fesch. Que passa-va tostemp cançons còrsas. Comprenquiá cap que qu-auqu'un mot : anima, curagiu, dumane, sperà... mès, atau, tot doçament, que tornèc de mòrt en vita. Un matin blu, qu'entrèc enà crompar eth darrèr disc de Petru Guelfucci. Alavetz, que la vic. Dumenica, que s'aperava.

Prima coma uá tocadera, uelhiverda, uá votz doça coma un encantament : uá princesa. Jacme que s'avisèc qu'eth estiu non èra acabat a fèt.

Dumenica que l'ensenhèc eras platjas estujadas e eths camins secrets que non coneguen eths deth Continent. Dumenica que'u pedacèc tanben eths talhs vielhis que'u cramavan eth còr, que'u guaric deras pòurs e deras vergonhas que l'arroganhavan era amna. Que'u balhèc era man...

Jacme, eth, la voliá cap aimar. N'ac caliá cap. Qu'èran amics e que'u convenguí atau. Ja deviá aver pòur de tornar èster malerós. Un còp, sonque un còp, en tot sopar athçò de Da Mamma, que'u diguec qu'èra polida coma un còr – bilhèu pr'amor d'aqueth vin de Patrimònio que'u cauha eth cap ? Dumenica qu'aviá uá pelha blanca, tacada de lum. N'arresponec cap, coma se non aviá entenut arren...

Eth endeman, que partiren a punta d'auba, capamont. Dumenica que'u voliá presentar eth pastor de Va-

llone, que tenguí uá bòrda-aubèrja-espiçariá ath hons deth bauç de Stranciacone, peth GR 20.

Eth oelhèr que semblava un espaurugalh. Qu'auetava lèg, eth macarèu ! Uá barbassa que l'amagava era boca alavetz que parlava en ame eths uelhs : se ludián, que desconava; s'èran neris, maishant ahèr... Quan eths caminaires entravan, nà dejunar, que biscava talament que'u caliá sortir. Era hemna que serviá eth monde mès, eth, que demorava dehòra en tot arropotegar que non haiá aqueth mestier naths sòus... Quate vacas còrnquilhadas e era montanha ath torn de casa. Un deths darrèris Còrses deth país, qué.

Quan vic enà Jacme, en ame aqueth berret coma un comparòu, eth pelut que'u demandèc se d'on èra.

– Je suis Occitan ! ça'u diguec.

– Ah, mais alors, tu es Français...

– Non, Occitan ! C'est pas pareil ! Et toi, tu es Corse ou Français ?

Eth pastor que se n'arridec e que les paguèc un còp. Que parlèren totis dus, sai cap se quant de temps, de Corsega e deths Pirenèus, deth bestiar, deths pegasses que pujavan en ame espartenhas e que se'n tornavan carn-copadis en tot arranquejar. Que parlavan de Corsega coma de uá montanha. Uá montanha ena mar, bilhèu, mès uá montanha vertadèra, guaireben sacrada. Dumenica que les escotava. Qu'èra contenta.

Eth endeman, Jacme e Dumenica que's triguèren en còth Perdut. Que venguían de passar Eth circ dera Soletat. Un in.hèrn, tiò ! Malhs esquiçats, coma parets bastidas peth diable. Mar d'arròcas arrapadas a uá montanha seca, cramada, mòrta. Cap de flor, cap d'audèth, cap arrés : calhaus. Eth passatge eth mès dolent deth GR 20, pareish... Pr'aquò, Jacme qu'èra coma empodoat pera beutat sauvatja e lèija d'aqueth tròc de Corsega.

Ath mieg d'aquera calhavèra, era man de Dumenica qu'èra demorada ena suá. Ara, j'ac sabí : la voliá cap pèrder. La perderí cap. James. Jacme que s'ac pensava en tot lavar era ola on aviá hèt cauhar eth dinnar. Après, que i ajustèc eth caperader e qu'ac botèc tot coma cau ath hons deth sac.

Que s'auetèren totis dus uá estona, muts. Alavetz, tot doçament, coma nà cuélher uá arròsa d'Orient, Jacme que posèc eths pòts sus era boca de Dumenica.

Era tanben, que'u potonhegèc.

ROMAN

ETH VIATGE

per Manuela Ané

Eth tapatge e movement deth tren se deishau entèner autant dehòra com laguens; dehòra espantaue as pògui audèths qu' auien demorat en cèu tardoèr, botjaue apatzadament es huelhes tardiues qu' encara non auien queigut des arbes e semblaue com se tot eth paisatge cuelhesse tremoladera ath sòn pas. Laguens, pòrtes, hièstres, pannèus, diaris, valises, òmes, hemnes, mainatges e còrs, pataquejauen e es auelhes s' assordien.

Ençà e enlà, qu' ère praubesa, trist, misèria e maumerentia.

Es veires embugassats peth contrast enter eth heired exterior e era tebeja caloreta interiora, deishauen enterver enter es ditades mercades per mans mainadenques, un paisatge di-boishat ena postguèrra.

Aquiu ena luenhania, un tanben praube solei sonque ludie entà un bocin de cèu, ath viatge, petit e immens;

tot just caud, marchaue entà dar pas ara ombrina estelada qu' iniciarie en pògues ores era escura net.

E enter aqueri madeishi veires, e en tot guardar per aqueres madeishes ditades impregnades deth nèrvi e botjadissa des mainatges, en tot ocupar eth compartiment numèro 37 der Exprès Gijón-León, se trapaue era familia "Prieto".

Vist eth compartiment 37 e vista era familia, ei plan vertat que hègen bona parelha. Eth 37 auie un totau de 12 sètis de pèth de color verd; pèth e verd ja auien perdut bèth temps a era textura e apareença de çò qu' ei nau e ven d' estrear-se. Henerèques, pedaci, traucs, apareishien onsevolhe que se metesse era uelhada. Des-sús de cada sèti, un marc de color argentós servie d' encastre a fotòs de ciutats espanhòles; eth 37 les auie de Cuenca, Guadalajara, Soria e Ciudad Real. Totes eres de vistes aerianes, auien ath pè era incricpcion que les iden-

"Pòrtes, hièstres, pannèus, diaris, valises, òmes, hemnes, mainatges e còrs, pataquejauen e es auelhes s' assordien"

tificaue. Mès ensús des fotografies i auie estretes estatgèras a manèra de hilats de pescar, entà salvar eth minjar, es bosses de viatge, d' autes causes o d' auti objèctes. Era pòrta que daue pas ath 37 ère trincada e, cinquanta viatges que la barrèsses, cinquanta viatges que se tornaue a daurir. Un ridèu lord e sobat peth temps se corrie entà impedir qu' entrèsse era lum quan arribaua eth ser. Era hièstra deth 37 tanben ère trincada. Eth revisor o bèth aute passatgèr auien estacat ua còrda enter es dus veires entà que non se daurisse damb er aire.

Eth solèr ère emmoquetat tanben

de verd, un sinhau mès clar qu' eth de sètis, mès ne mens ne mès maument qu' aqueth.

Enes sètis deth cant dera hièstra i auie ua petita palanqueta que pressionada metie en plaça ua sòrta de tauleta entà poder minjar, liéger, hèr as cartes o simplement dromir sus era coishinèra des braci plegats.

Ebé, setiadi enes sètis verdosi e descolorits, damb es sues pertenençies en tot aucupar es estatgèras de hilat de pescar, e es sues granes valises plaçades ena estatgèra mès grana que remplie eth horat ath dessús dera pòrta, i èren es membres dera familha Prieto.

Eth pair, era mair, hilh e hilha compartien eth 37. Toti eri pòga causa, primòts e espantadi, semblauen caladi en un vestit, quate talhes mès granes qu' era sua. Un aire de desamparament les caperaue. Tot eth sòn mon semblaue calat ara fòrça laguens d' un numero, eth 37, eth deth compartiment d' un tren, sonque damb un sinhau de cèu que penetraue pera hièstra e qu' encara les hège mès deishats dera man de Diu, mès petits mès prims, mès insignificants.

Era familha Prieto auie cuelhut er exprès ena estacion deth Nòrd de Gijón.

Portauen lèu quate dies de viat-

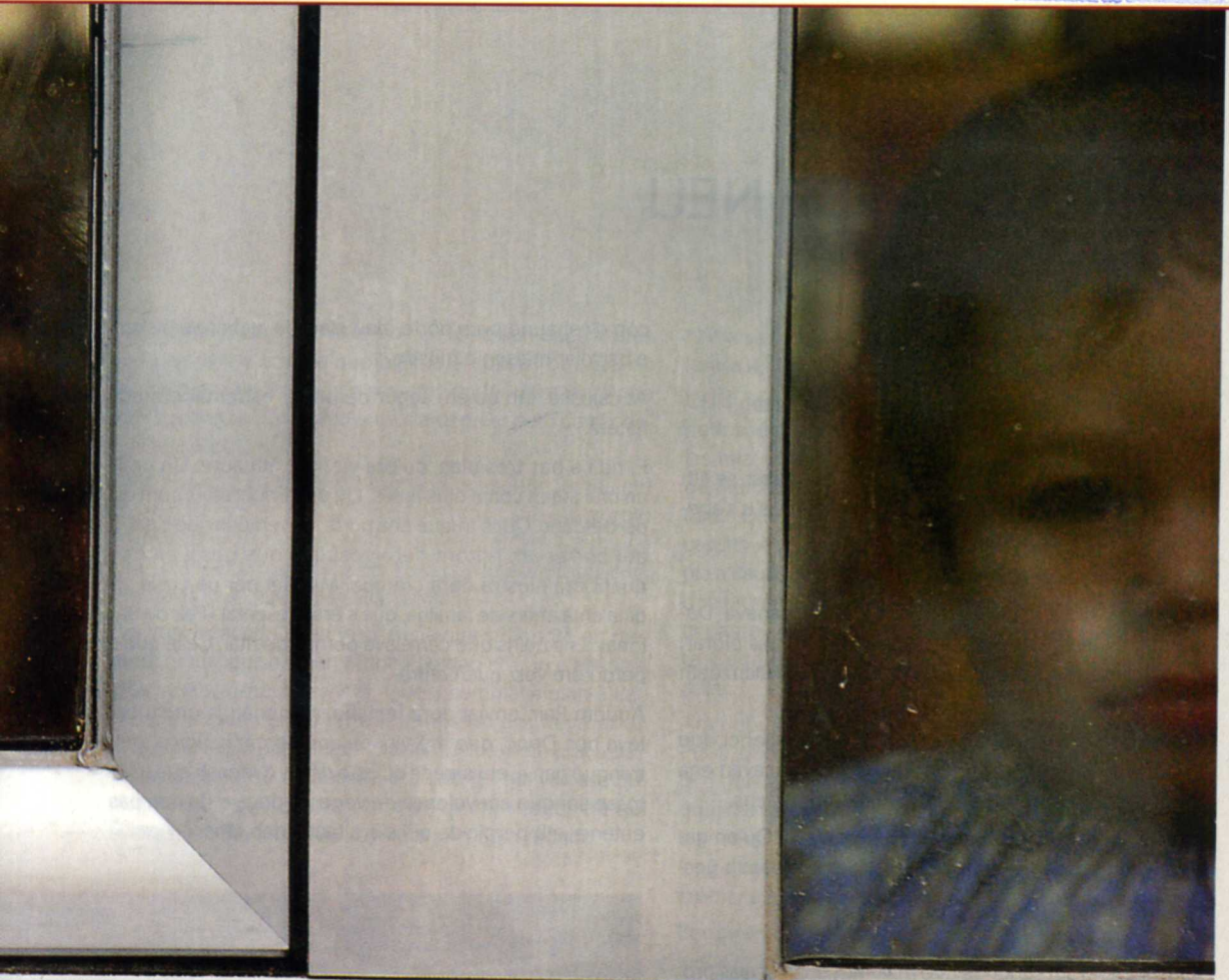
ge e èren a punt d' arribar en Saragossa. Prumèr s' auien arturat en León entà hèr un cambi de tren, cambi que tanben harien ena capitau "manha". Un aute exprès, un aute compartiment, un aute tapissat verd, ua auta moqueta verda, ues autes estatgères de hilat de pescar, un aute tren.

De Saragossa arribarien en Lhèida, per aquera epòca un pòble. Aquíu, ena estacion lheidatana, aurien de demorar aumens tres dies mès, entà poder auer bilhet en un coche que les amiarie entà Sòrt. E aquerò damb un shinbau de sòrt, pr' amor que mejans de transport n' i auie ben pògui e, peth contrari, ère fòrça era gent que les volie cuèlher. Serien tres dies d' incomoditats, de non lauar-se sonque

coma es gats, de non mijar bric caud e de non dromir lèu bric. Tres dies, tostemp damb sòrt, en tot hèr a servir era audàcia, er aplom e er astutaria entà arténher d' auer quate bilhets e en tot susvelhar en tot moment eth bagatge. Tres dies serien aguesti que les permeterien, ada eri e ad auti, de hèr un acte de caritat, en tot acuelher ena sua ròba e ena sua pèth e en sòn peu, uns visitaires ansiosi, sense casa pròpria, tostemp ara espectativa d' arrapar-se a quaquarren o a quaqu' un. Serie eth moment de solatjar as "chinchas" (cimes) que non se hègen a demorar guaire e tanlèu arribauen es viatjaires ena gara ja les demanauen, -s'ad açò se l'in pòt dider demanar, que tanplan ère mès

**"Hège un heired
qu'assagie e un aire de
nhèu traussaue e
herie cada muscle e
cada uas deth còs.
Baishèren, tostemp
tristi, pes escales deth
coche de linha"**

lèu panar,- era aumòina, era caritat, e eth lotjament.

Un viatge en Sòrt, cambiarien un còp mès de coche. Un coche de linha aguest, de sètis tapissadi de vermelh, damb ridèus vermelhi enes hi-èstres, plen tanben de trauca, motiu aguest peth quau eth correndaire, sus-tot en iuèrn se hège insuportable, ge-lauè eth cap des dits e deth nas, en-vermelhie es aures e hège quèir es lèrmes des uelhs.

Aqueth coche de linha passarie eth Pòrt dera Bonaigua, anautit lèu lèu ath pè deth cèu, traussarie tota era Val d' Aran e s' arturarie en Bossòst.

Aquiu, en aguest pòble aranés, a pògui quilomètres dera frontèra, mes-trejat pera majestatica glèisa roma-

nica, subergessent eth sòn campanau enquiath blu deth cèu e era verdor des montanhes, - aguest viatge d' un verd, ne descolorit ne perdut coma eth tapissat deth tren, senon plen ena sua blosetat e natura-, arribèren es Prieto.

ÈRE UN 26 DE NOVEME,

Hège un heired qu'assagie e un aire de nhèu traussaue e herie cada mus-cle e cada uas deth còs. Baishèren, tostemp caradi, tostemp tristi, com cuelhudi per un malur inexplicable, pes escales deth coche de linha, e eth chofèr les hec a passar de males ma-nères eth bagatge.

En grauèr de Bossòst demorè-ren es quate coma se siguessen orfa-nèus plaçadi ena pòrta d' ua glèisa en-

tà demandar de bèra anima caritativa de planher-se'n bèth shinhau. Anin-anan, preneren eth camin que les ami-arie entath sòn destin. Ua auta casa, ua auta vida. Començaue entad eri ua auta epòca. Ena memòria auriè tos-temp presenta era vida en Astúries, d' a on venguèn. Ara, arribauen ara fin d' un viatge sense retorn.

ÈRE ER AN 1949

Damb pesada carga, damb eth còr sarrat arribèren. Ua huelha blanca deth caièr dera vida ère prèsta entà es-criuer-i un passatge mès, ua plana mès dera sua istòra, dera sua nauèra exis-tència.

(Bocin extrèt dera òbra dera au-tora: *Retrat de família*)

MARGALIDAS DE NEU

per Terèsa Pambrun e Joan Loís Lavit

Mut, que se n'anava.

Eras mans lhevadas cap ath cèu.

Qu'airín podut eth monde pensar de qu'èra tentat.

Eth que se'n fotieva.

Eras mans suas que l'aurén podut servir entà sarrar-se eth còr. Mes d'aquerò, pas besonh : eth sué còr, que'u s'ageva deishat aciù haut.

... Esconut ath arràs dera lit der'Estivèra grana.

Atau, mans de cap ath cèu, eth òmi que se n'anava. Davant eth, qu'alargava era dolor. Non podieva pas plorar: eras estelas que'n serén cajudas de véger eth bislam deth trechenc sué.

Era sua boca ne cridava pas arren. Sol eth silenci que sabia dar plaça ara misèria de mots qui's trucavan ena paret deth esgarrapiat de qui's portava ath dedens.

Entornejats de neit, que son partits de d'òra. Qu'an gahat eth camin pro lèu entà podeir espiar eth sorelh gesir sus era montanha.

Tostemps, era que'u disèva :

– Que saberèi ath segur de que m'aimas, quan at ajas prometut sus eth so lhevant-sé sus era Pena dera Gèga, blanca de nèu.

Pau, tostemps que se n'arregeva. Aquerò n'èran pas sonque mainaderias suas, e lèu que'u passaré.

Que s'anavan maridar dab Celià en ua setmana d'ací. Celià e Pau ! Pau e Celià ! A, be sonavan plan aqueths dus noms entorseligats. Nòvis de coishinèra, que demoravan amassas desempuish quauque temps. Ara, que se n'anava temps de bahar fòrma de dit a un anèth d'òr.

– Pensa ath so dera Pena dera Gèga, ce l'avèva tornat a díser era eth aute diluns.

– Miga, eth sorelh que l'èi aci ! ce l'aveva arresponut Pau en tot hè'u véger era plaça on dromiva eth sué còr. Que l'èi aci, e per tant qui sias ath arràs de jo, james nat tòr non saberà amortir aqueth ardalet.

En aquera demanda, Pau n'i vegeva pas nada miaça, non, sonque ua fòrma de tintèina. D'eras de qui's pòden escóner devath dera shumenèja ciarrosa e demorar-i capbaishadas, annadas e annadas... O, lhèu, en tot prenent un

còp d'eshaurie pera pòrta mau clavada, gahar-se bislam e barrejar maison e mèstre.

At calosse, eth qu'èra segur de poder estremar era bohatèra.

E, ne i a pas tres días, qu'èra viencut eth aute. Un òmi; un òmi autan coma eths autes. Qu'èra arribat atau, com un pè-descauç. Quan truquè ena pòrta, ua ventòrta que's gahè ath córrer ath entorn dera cosina e que gessí en truant era hièstra dera crampa. Mandat per ua cosia vi-elha entà ahèrs de familia, que s'èra presentat «Peir de Bationa». Ens uelhs que carrejava pèrnas de mar. Celià que's perdó era votz quan entrè.

Aqueth Peir, enviat pera familia, aumenança que'u calèva hèr. Donc, que tirè vin, qu'anè cercar sauciça, que trenquè pan e, era serada qu'estó doça. A mensh que n'es-tosse sonque era volença de vege-la doça e de non pas enténer eth perpic de qui s'èra taulat dab eths!

Uei maitin totun, qu'ei clar eth cèu. Que son encòra eras òras de neit e era lua que bailina eras loas ompras de proba d'òr. Quan se'n van sus eth sendèr dera Horqueta que s'í pòt a penas adevinar ua claror pujar peth darrèr dera Pena dera Gèga.

Ger, Pau qu'ageva pensat que serí uei senon james eth temps de lançar era promessa d'amor sus eth sorelh maitièr dera Pena. Entà aidà'u, era nèu qu'era cajuda de pòc ; blanca com ua nòvia, era Pena que lusiva. Blanca com era nòvia sua... Era nòvia sua, doman!

Era votz trencada quan lo ví, Celià que's demorè un moment muda, puish, quan arribè Pau dab eth vin e era saucija, que's tornè a hèr viva. Que'u semblava plan a Pau de que s'èran carats tot eth temps on èra devarat en chai. Puish, que parlèn dera maison vielha, deth prat a paratjar, dera bòrda de dessus, era sola de qui valosse quaquarren ; que charrèn tanben deths viatges de qui aveva hèits eth Peir. Dus còps eth torn deth monde!

N'èra pas maridat e en ua cèrta faison de tier-se qu'au-lorava a soledat.

Celià que'n va en davant. Drin coma s'èra atheu ath cap deth sué camin. Atau que hèn eras crabòtas quan Pau e las mia ens prats de Pueimajor. Beròi cauçada, vestida de blu dab un petit cohet negre, que trepa sus eths calhaus. Que pareish estirada per ua hòrça enlusernanta e capsús. A còps que s'arrevira e, eths uelhs estiglants, qu'es-pia a Pau. N'an pas besonh de palabrar, eths mots que pòden dromir encòra. Be saben plan eths dus que en aquesta passejada, tot qu'ei estat dit. Era nèu sus era Pena dera Gèga, eth sorelh qui lèu va puntejar, e viste, viste pujar...

Ara debuta qu'ei drin com un shebit, un gorgolh leugèr. Puish, que's hè com ua crascadura, eth marmús que's hutla a hèr-se uglet, en ua sospirada lonca era montanha que s'eslissa, era bronitèra que segoteish eras calhavèras, blanca qu'ei era Caronhassa uei... Engolits ena lit crudèla, Pau e Celià que virolejan. Gahats ena peirabatuda crumosa, que capihonan.

Brica vergonhosa que s'ei pausada era Caronhassa. Ena lonca prada der'Estivèra.

Pau n'a pas mau. Arren ne'u doleish. Que s'a perdut eth sarron, e tè, òm que poderí díser de qu'a vaut escagença: qu'ei cajut ath arràs d'aqueth calhau de qui l'airí plan podut estarramosir. Segotir-se drin e... e puish que's brem-ba: Celià, on ei Celià...

E ara Pau que'n va, eras mans lhevadas de cap ath cèu.

Entà sarrà'u eth còr, arren n'a besonh. Era boneta de Celià que l'a hicada ena camisa sua e que hutla aqueth pelhòt negre contra era sua pèth torrada. Que l'a cercada eth dia sancèr. Un elicoptèr qu'ei passat ena vath vesia, ne l'a pas vist.

E Pau que'n va, eths crits escanats peth devath dera dolor.?

Còp d'escagença : que d'ei clar eth cèu, uei. Ara claror dera lua que s'í pòt camiejar. En devath deth sendèr que s'entèn eth brivent deth arriu de qui cor a capvath, coma pressat de hèr-se gave. E, era, davant, que fila a capsús, pressada tanben de trobar-se ath cap deth camin, aciu, a tot pè dera Pena dera Gèga.

Còp d'escagença: que vòu estar bèth eth dia de qui va

A CONDE

MARGALIDAS DE NEU

titar en ua posòta d'ací. Que serà urosa, era, pleament. Be la m'èi gòi. Be la me tròbi beròja, trenda e gaujosa. Un drin lùega dilhèu, dab timos estrafalèros a bèths còps, tau coma er'idèa d'aquesta gessida en montanha. A hemna ! Mia ! Quantes còps e m'as podut díser :

– Que saberèi ath segur de que m'aimas, quan ac ajas prometut sus eth so lhevant-se sus era Pena dera Gèga, blanca de neu.

Còp d'escagença: qu'a tornat nevar de pòc per capsús e que blanqueja eth som dera Pena.

Que devem èster vesiat peth Bon Diu: que s'aprèsta era nòça nosta e era promessa desirada que la te vòl poder hèr abans d'esposar-te tà de bon; tau coma ac vòn parents e vesins. Nòvis de glésia que seram.

Que pressi un shinhau eth pas, tà èster dat quan càlie : ath som dera Pena, que's comença de pintrar de lutz era neu. Tu que pitnas davant, alebrida.

Quauques dias a que t'ageva gahat eth adirèr. Que d'ei drin aqueròs de qui m'a decidat a pujar dinc ací dab tu, de qui m'a decidat a tier cas deras mainaderias tuas. En cap que'm torni a passar eras hèitas d'aquestes darrèrs dias. Ja't gahè eth calantorèr eth ser aon viencó Peir, ce'm sembla. Que't trobèi cambiada, òc, de lavetz ençà. Que'm soviei de plan que, quan ve deishèi, eths dus, entà anar cuèlher vin, teca non agitz devisat. E totun, lavetz, eth espiar tué que s'anava pèrder per camins destornats e ua lusor estranha que t'ahuecava eth eth uelh ath mes cabens... Qu'aubiravi nodigas. Cobèga, que boriva era gelor. Qu'ageva vistas e viscudas tantas causas Peir. E be las sabieva contar de plan... Be ièra ath còp tant patziu e tant escahit.

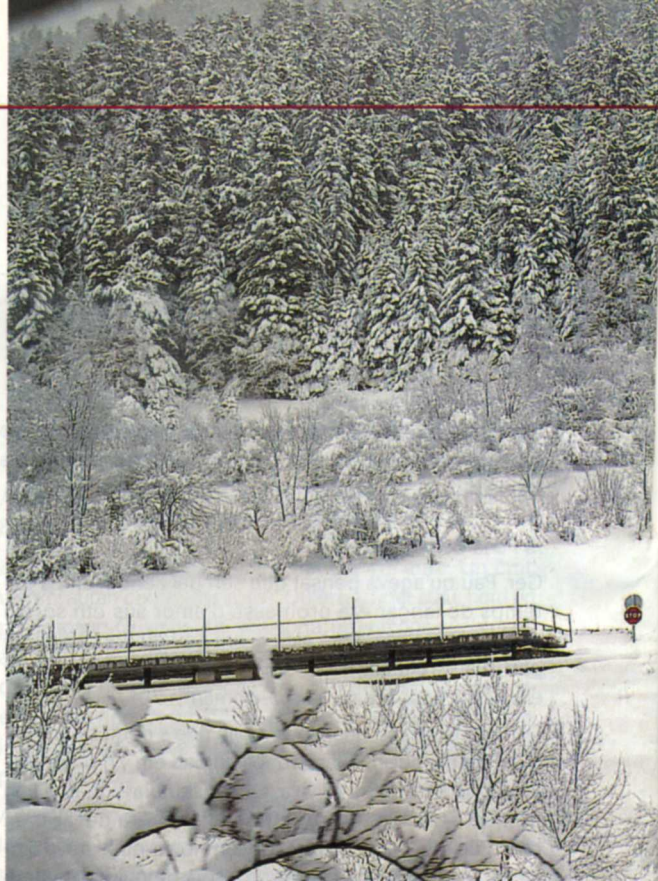
Mès, tot adirèr que s'esvalisè quan te digoi, beròdia, de qu'anàvam pujar t'ací. E adara, be trepas peth sendèr en-hòra. E eth còr que se'm vòu escapar.

Que nse va lèu càler eras lunetas negras d'un tante arribat deth so sus era neu. Blanca, que naveja era pena. Suberblanca. Que m'apressi de Celià. Assietada sus ua lacarra que demora.

– Alavetz miga ? Qu'èi cò qui t'èi a prométer ?

– ...

– Miga ?

Que s'esdreça estabornida. Muda qu'està. Quau ei aque-
ra lusor en sué espiar. Eth sué espiar... holastrejant peth
derà deras gancas nevadas. Non sembla de ver-me ve-
ta. Tot sobte, esvaranada, que las gaha ath córrer peth li-
tar dera Estivèra Grana en-hòra.

– Miga ! Tà on te'n das ? Miga, demora'm ! Miga, ací que
sòi. Que t'aimi jo, miga ! Miga !

Esglasiat que la me vegi a hèr-se petita en èrm blanc.

Que hui ?

Peramor de qué ?

Peramor de qui ?

Que hui.

Eths miés aperets non la hèn arrevirar-se. Mès, non la
voi pèrder, jo, non, pas aquerò. Que m'aganta ua esgòr-
ra.. E si no'm tornava mes adara. No'm tornara mes ?
Que s'ei passat ? Desentenuda ? Peramor de jo ? Non
l'èi sabuda parlar ?

Qu'arrebombeishen eths crits d'esglaç de qui m'esperra-
can còs e còr. Eth arreclam que m'escón eths premèrs gar-
mús de qui vagen crascaduras aciu haut, ath cap deth li-
tar. Quan me n'espíi que d'ei aqui, bronint ena canau,
davantejada per un bohet glaçat... Celià, tant pòca, que d'ei
avalada... Blanc que vai eth univèrs, mirgalhat de hlore-
tas. Un hodre que se m'emboha.

Dits lòcos: que m'a costat d'assajar era boneta negra de qui't cohava tan beròdi. Còp d'escagença : que l'èi, que la me sarri tot contra eth còr.

Silenci. Tot que d'ei estat dit. Ben e mau. Tot que s'ei espasat. Malastre e bonur.

Aubina. Un dia blanc coma ua pelha de nòvia.

Hered. Sovier d'un temps amortit, de pòsas perdudas. Gost incertan. Se ièra doç ? Se ièra aset ? Dòu o gòdi ?

Negra que d'ei era boneta trossada atheu tot contra jo. Hlor negra cuelhuda entara nòvia mia.

Tot eth dia qu'èi honejat, talajat, soguetit, palejat dab eras mans, cridat. Arren aut no èi trobat. Arren aut no èi vist. Arren aut non desiri. Que s'ei mort eth món mié.

Còp d'escagença : abans que non pàrties qu'èi podut crotzar, per ua ultima vegada, eth tué espisar. Que t'ahuecava eth uelh, ath mes cabens, ua lusor estranha.

E ara, eth còr sarrat, eras mans lhevadas de cap eth cèu, que'n vòl?

«Ua maison blanca, b'ei estranh. Tota blanca com era mia pelha de nòvia. Qu'èi heret.

Eras hlores, que m'èi perdut eras hlores. Que las èi totun a trobar, non s'i a james vist ua nòvia shens flòc. Quan èri petita que volevi tostemp amassar margalidas; pair que se n'arrega:va:

– Mes entà qué e las vòs mainadeta, dèisha-las pintrar era prada.

– A que non ! Que las me cau entà maridar-me.

– Maridar-te? Be n'as eth temps.

– Sabes, eth temps que hui...

– Dèisha hèr mainadeta, vè-te'n còrrer ena prada.

Que senteishi era Malaompra de qui m'esmapa. De tòr qu'ei vestida uei aquera caronha.

Peir eth aute dia que m'a amiada ena montanha dera Pena dera Gèga. Qu'era a punta d'aubas. Que l'enteni encòra a diser-me:

-Celià que t'aimi, per aquera nèu e per totas eras de qui pintraràn era nosta montanha que't prometi de t'aimar.

Que digó tanben de que non partiré pas mes sus era mar.

Ua lutz?

A, eth so que ges. Non senteishi pas era sua calor. B'ei estiglanta era maitiada!

A! Totun que m'amian era vela de nòvia!

– E veges papà, que'm maridi uei, mes, que m'èi perdut eras hlores... »

ATAU QU'EI

per Lionel Laborda

Jo que l'aimi.

Que'm hè tremolar quand l'enteni
Que'm capvira quand la vei
Que'm segoteish quand la tòqui.

Dab era que soi mei hòrt
Dab era que soi mensh òrb.

La soa votz que se m'apèra
Que'm calica las aurelhas
Qu'aimi quand me lèca los pòts
Quand m'amuisha çò d'inconegut
Quand me mia dens las pregondors
Deu saber esconut.

E dab sa beutat sabrosa
Que volerí que hasosse
Desvelhar l'enveja deus qui la cranhen
E shisclar lo plaser aus qui la mestrejan.

Que't voi har conéisher
Que't voi partatjar
Tà non pas estar sol a t'aimar.

Tu, ma Lenga.

MIJARAN

per Jèp de Montoya

E aguesti pirenençs e vielhs gascons
 Entren en Ibèria pera Val d'Aran
 Garona ensús, as sues ramades amiant,
 Aguesti caçaires devengudi pastors.
 Ath cant deth huec damb eth horment se hèn eth pan
 En tot cultivar aguest bèth jardin de flors,
 Tien compde es ramades de oelhes e motons,
 Parlant des sòns ahèrs en Mijaran.
 Ena Pèira, eth mèis important des hites.
 Aguest lòc eth centre dera Val ei,
 A on hèn es sues hèstes e rites
 En tot confóner-se damb es sòns mites
 Eth huec, era tèrra, era aigua... e eth solei.

GAT ESCAUDAT QU'A PÒUR DERA AIGUA HEIREDA

per Rosèr Faure

Quan sonèc eth revelh, deishè de costat eth mon des sòns e pensè que me calie tornar, sense bric de ganes, ara quotidianat e ara rutina: lheuar-me, préner un cafè, era docha, vestir-me e gèsser en carrèr en tot còrrer tà non arribar tard en trabalh, ère aquerò que me demoraue dehòra d'aqueres hlatssades que retenguien eth mèn còs damb era sua caloreta.

Entà acabar d'apraiàc, tanpòc eth cervèth m'ajudaue bric e me rebrembaue que dehòra es prats èren nheuadi e qu'aquera nhèu, enes carrèrs deth pòble, s'auie convertit en ua gròssa cocha de gèu per a on se hège dificil d'auançar, damb fòrça risc de

demorar ajaçada en tèrra pr'amor d'ua esguiltada incontròlada.

Nadau s'apropaue, ère eth dia 22 de deseme, e a jo non m'agradauen ne m'agraden aquestes hèstes enes quaus toti auem era obligacion d'èster erosi, desbrenbant que dues tresaus parts dera gent que viu en aquest mon patís e mauviu, excluida d'aquesta celebracion mau definida coma religiosa e ben definida coma comerciau e consumista.

Damb aquesti pas guaire gratificants pensaments me lheuè deth lhet e m'adrecè enquiath banh, a on, ara seguida dera docha, eth mèn còs e eth mèn cervèth heren es patz. Pr'amor deth bugàs produsit pera aigua cauda daurí era hièstra que da

tà un pati interior e vedí qu'era hièstra de dauant mèn, era que correspon ara mia codina, demoraue dubèrta. Rebrembè que la n'auia deishada era net anteriora.

Era pòga intimitat qu'auem era gent que viu en ua comunitat de vesins se manifestè, entre d'autes causes, damb aquerò que codinam enes nòstes cases e jo, lèu lèu cada dia, en gèsser der ascensor e daurir era pòrta me demani:

?Qué auràn codinat aué es vesins?

Un dia tòque òlha, er aute costelhes d'anhèth e d'auti non se sap se qué, mès qu'ei plan segur que pòrte un sofregit que se reconeish pera hòrta flaira dera ceba en fregir-se, e, eth ser abans, es mèns vesins aui-

Passè aqueth dia amagat dejós deth lhet, sense gosar gèsser, mès "era hame que hè a gèsser eth lop deth bòsc".

en sopat sardines, e digui auien pr'amor qu'ère era ua dera maitiada tocada quan arribè en casa, e en en entrar ena codina era flaira concentrada aqui laguens pendent ores me hec a daurir era hièstra que da tà un pati interior, era quau ère era madeisha que vedia des deth banh aqueth maitin. Còp sec apareishec Silvèstre. Jo m'espantè e li diguí que hesse eth favor de baishar, qu'aquerò ère perilhós. Eth gat se hec eth sord e vedí com damb un saut sagèc de vier entà jo, mès non i arribèc e desapareishec dera mia uelhada.?

S'a aucit! ?pensè en tant que trei-guia eth cap peth horat dera hièstra. Baish de tot ère escur e non s' i vedie pr'amor qu'èren es sèt deth maitin, mès Silvèstre, damb es sòns miulets, ath delà de dider-me qu'ère viu e tanben fòrça espantat, desvelhèc as vesins damb es que compartisqui

aqueth pati lord, ath quau sonque s' i pòt accedir pera hièstra deth banh dera vesia deth prumèr, qu'ei ua hema veuda e un shinhau sorda, e me calec plan mau d'estona tà desvelhar-la. Fin finau recuperè a Sivèstre, que non s'auie trincat cap de uas ne auie cap de herida.

Ei ben vertat que m'espantè fòrça en aguesta experiència de queiguda liura per aqueth horat, e digui prumèra perqué n' i aueren d'autes. Era patacada que me flanquè non siguec guaire agradiua e un còp siguí un aute còp en casa, en veir que non me podia retier mès estona, hi es mèns besonhs fisiologiqués ena madeisha pòrta d'entrada. En aqueres condicions, eth sable ère massa luenh entà jo. Erosament, Ivona auec era delicadesa de non escridassar-me e alavetz aprení eth sens d'ua frasa qu'utilizen es umans entà parlar de certa-

nes situacions: Cagar-se de pòur. Passè aqueth dia amagat dejós deth lhet, sense gosar gèsser, mès "era hame que hè a gèsser eth lop deth bòsc" e en arribar era net, quan entení a estornejar a Ivona ena codina, anè a campar s'aquerò que se codie ère deth mèn gust. Era, de pè dauant era codinèra, demoraue que se cauèsse er òli dera padena. Sense virar-se, en entèner qu'entraua, me didec:

?Silvèstre, es persones didem qu'es gats an sèt vides. Tu ne cremès ua eth dia deth tòn nashement, era dusau eth dia que te remassè e era tresau l'as cremada aué. As de tier compde, pr'amor que sonque te'n queden quate e acabes de complir un an de vida. Ad aguest ritme non arribaràs a vielh. Tu madeish!

Que siguessa un gat fòrça nerviós emmalautie a Ivona, e pr'amor d'açò un dia se presentèc en casa damb quauquarren enes mans. Demoraue qu'atau me tranquillissèsa.

?Shoma, Sivèstre! Guarda que te pòrti! La batiaram Nina. T'agrade?

Dauant mèn i auie quauquarrès qu'ère coma jo en petit, mès de color blanc, nere e ròi. Damb maufidança anè a shomar aquerò que i auie en solèr e quan m'apropaua se botgèc e auancèc entà jo en tot heiregar-se ena mia cara.

Ei ua femelha! me dideren era sua aulor e es mèns instints sexuaus. Aqueth dia prení ua decision plan importanta: d'abòrd, l'adoptaria e dilhèu, passat eth temps, volerie èster era mia hema.

.....
Bocin extrèt dera òbra dera autora "Es arrepervèris an arrason" premiada en 2au. Prèmi Aran de Literatura

EN MEMÒRIA

per Verònica Barès Moga

Leontina ère ua hemna vielha. Sabia qu'auie nescut a començaments deth sègle XX en un pòble dera Val d'Aran. Eth viatge que li demanè de quin an ère neishuda me responec en tot arrir que non se'n brembaue, e me condèc que se maridèc joena en pòble deth costat tamb Cisco, maugrat qu'en casa d'era non ac volessen perque ère pastor.

Quan la coneishí auie novanta ans e demoraue en un pòble de dètz vesins damb es sòns hilhs, toti dus beats. Eri tanben auien massa edat tà trabalhar de pagesi, e en aqueth temps sonque tiegen ua cinquantea de oelhes qu'eth mès vielh des germàs anaue a tier compde cada dia.

Com auie hèt tota era vida, ad aquera edat, Leontina hège lèu tot eth trabalh de casa. Un maitin, en tot baisar deth lhet, queigüec e se croishic ua cama. La pogueren aupear, e encara qu'as mètgès les costèsse de creir, ath pòc temps era hemna tornèc a caminar.

Quan arribèc eth moment de gèsser der espitau es causes non anèren com era se demoraue:

– Tà casa non j pòt tornar, mama –li digueren es sòns hilhs– poirie tornar a quèir e hèr-se mau.

Des d'alavetz la internèren ena residència de vielhs dera capital dera Val, ua poblacion de tres mil abitants a quinze quilomètres deth sòn petit pòble. Aquiu era non se i volie estar, e sonque auie ua idia en cap: tornar tà casa.

– Er aire dera vila non me pròve, –me didie–. Ací m'en-güegi. Cau hèr lo que te manen.

Passaue es ores seiguda en ua cagira, tostemp en madeish cornèr, e a penes parlaue damb es auti vielhs, era majoria acabadi. Arren la interessaue. Un viatge per setmana, se trobaue ua ocasion, eth sòn hilh Andrèu l'anaue a veir.

– Er aute non ven jamès, li hè mau er estomac de veder-me aci, –me didie era praubia hemna.

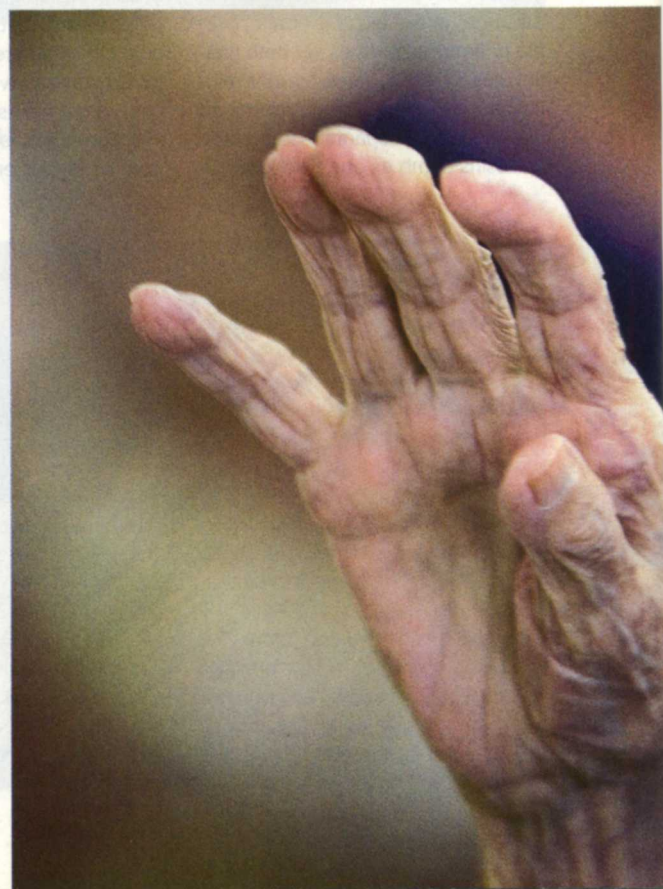
Tada era jo non èra qu'ua parenta deth hilh d'ua neboda sua que de tant en tant anaue tara Residència e li daue conversà. Era tà jo ère ua persona com cap auta. Sabia que ja non quedaue aranesi com era as pòrtes deth segle XXI.

Era vida e es tempsi qu'auie vescu li hègen a veir eth mon de manèra diferenta ara qu'auem era majoria en aguest cornèr dera tèrra. Tot eth sòn mon ère era Val d'Aran. De geografia sonque sabia que d'un costat des

montanhes i ère Espanha e der aute França. Non auie gescut guaire deth sòn pòble e pògui viatges dera Val d'Aran. De joena auie anat tà vrenhes en Bordèu e condaue que i auie vist batèus ena Garona, e parlaue deth 'cu dera França' entà referir-se a París.

– Non sabi bric de letra..., – didie–. Tà estudi i anàuem quate dies en iuèrn. Jo eth castelhan lo compregui, pero non pas tot.

S'auesse sabut guaire aprenia d'era! Hège gòi escotar-la a parlar er aranés, entèner mots dera mia pròpia lengua per prumèr viatge. Damb un detalh e ua claretat admirables me parlaue de quan ère joena, de gent que coneishie, de com passaue eth temps en pòble abans d'internar-la, e tostemp tornaue tara conversà era sua pena mès grana:

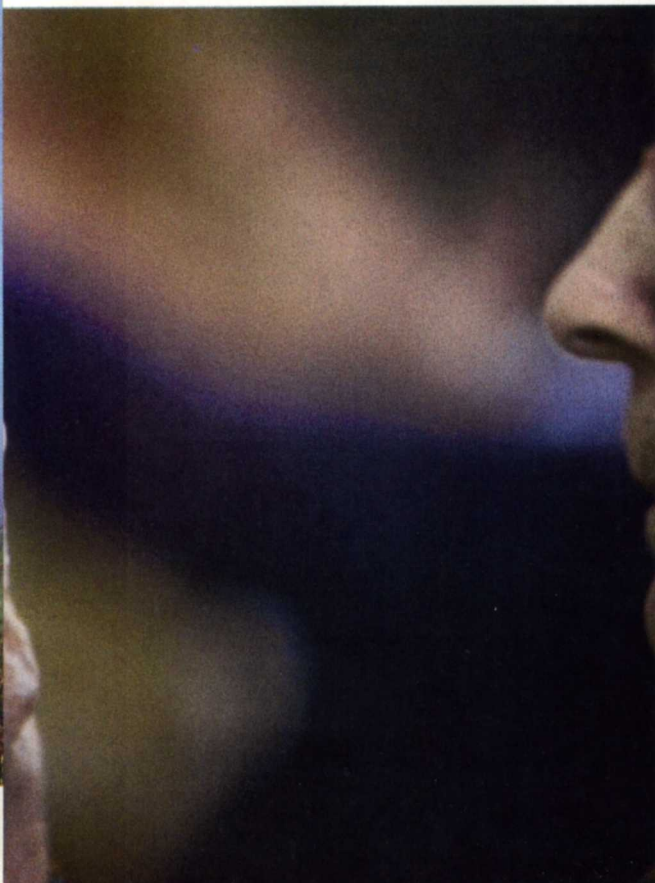
– Guarda qu'embarrar-me ací, aqueri mainatges! Eth mèn òme ja m'ac didie: 'Se te n'as de veir tu!'. E auie arason.

Sajaua de hèr-li a comprèner qu'es sòns hilhs non se podien encuedar d'era. Era auie un sentiment de retrèt cap ada eri per auer-la deishat en un lòc a on non volie estar. Se trobaue presoèra, e per aquerò cada visita que li hèja se planhie e me condaue eth motiu dera sua tristor:

- E ara que me podia veir bona vielhesa, ara patir....
- Patir?, li demanè, com se non sabessa perquè.
- Patir de non estar en casa, aclaric.
- Quan me'n treiràn d'ací?

Jo èra ben en casa. Guarda que trèir-me de casa! Pòur de quèir. Me i deisharàn morir a jo ací!, me didie panteishant.

FÒTO: ALBERT GONZÁLEZ

La tracassaua pensar qu'era mòrt li arribarie en un lòc que non ère casa sua, e me hège a pensar en instint qu'auem es persones e es bèsties d'anar a morir en lòc d'a on auem gescut o auem vescu.

Es dies passauen e era viuie damb era esperança que bèth dia l'anarien a cercar.

– Quan me'n treiràn?, - ce demanaue e me demanaue. E aqueth dia tant demorat non arribaua jamès.

Eth temps passaue e era hema ja sabie que tà casa non i tornarie tà demorar-i. S'auesse contentat damb anar-i eth dia dera hèsta deth pòble, tà Sant Joan, un dia sagrat tada era.- Non me vengueren a cercar ne tara hèsta deth pòble! Auia es dimònis ath dessús. E auer-me de morir ací..., - panteishaua.

– Dilhèu me vieràn a cercar tà Nadau. Est'an passat non me vengueren a cercar. Enguan an de vier.

Nadau passèc, era hèsta major tornèc a arribar, e era sua volontat non se complic:

– Eth dia de Sant Joan deishar-me aciu! Mòria! Auia ua malícia que me tenguia en aire.

Era rason que li dauen es sòns hilhs ère que non auen trobat un coche entà anar-la a cercar, encara qu'era vertadera rason siguesse era pòur qu'auien de portar-la tà casa e qu'ara ora de tornar tara Residència era hema non i volguesse anar.

Jamès aurie pensat que tornarie tath sòn pòble per un dia entà auer d'enterrar ath segon hilh, mòrt de càncer de uassi.

– Es cacères, córrer darrèr des isards, shudar! Aquerò que li a costat era mòrt!, didie desgustada.

E encara auie de patir per saber qu'er aute hilh, ja vielh, auie quedat tot solet en casa, en un pòble de sèt vesins.

Perduda era esperança de tornar tà casa viuèc resignada, pregant a Dieu, damb era sua pena:

– Un engüeg qu'è dessús... Que voleria estar en casa...

Leontina moric as novanta sies ans ena residència de vielhs e ei enterrada en cementèri deth pòble tà on volie tornar.

Publicat en un recuelh d'escrits e poesies de lengües dera peninsula iberica damb es versions en aleman: Iberia polyglota, Lenzen, 2006.

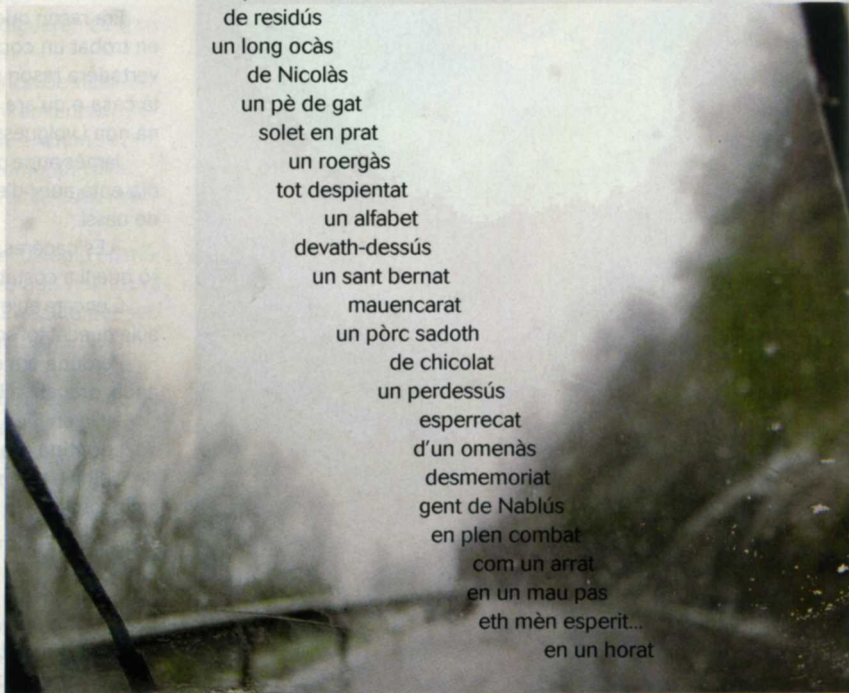
POESIA

LAUEG

per Xavi Gutiérrez

Jos era nhèu
que sò trobat:

un cosac rus
un pipotàs
un autobús
tot capvirat
un codinèr
de cu ensús
eth matalàs
deth rei Artús
un politic
de Peirigús
damb un guinhòl
deth Canau Plus
un bielorús
bèth shinhau gras
un caperan
plen de povàs
un nau virús
informatic
un oncle mèn
de nas camús
eth braç sagrat
de sant Tomàs
un bon punhat
de residús
un long ocàs
de Nicolàs
un pè de gat
solet en prat
un roergàs
tot despietat
un alfabet
devath-dessús
un sant bernat
mauencarat
un pòrc sadoth
de chicolat
un perdessús
esperrecat
d'un omenàs
desmemoriat
gent de Nablús
en plen combat
com un arrat
en un mau pàs
eth mèn esperit...
en un horat

DESMEMÒRIA DETH TEMPS

per Xavi Gutiérrez

Desbrembaram eth temps
 dera memòria,
 de quan es insurgents
 non auíem sonque istòria,
 ne futur ne present,
 menspredaram era memòria
 e eth rebrembe
 mos tractarà damb desdenh.
 E non rebrembaram
 sonque estampes en blanc e nere:
 imatges de corrudes e acaçades
 enquia boca de net,
 de quan jogàuem a describir
 -en instants deth temps que mos va-
 gaue-

es formes possibles
 que diboishaue eth vent
 en aqueres bromes com de coton,
 acasterades en cèu;
 tempsi d'amistats leugères
 e desamistats hugidisses,
 de maitins heireds
 e de sers calorents,
 de matances deth pòrc
 e de cantres fresqui,
 de hèr ara pilòta tot eth dia
 e d'auer es jolhs tostemp peladi.
 (arribadi en aguest punt,
 amics lectors
 se vos enganhi,

sapiatz que non ère cap era mia in-
 tencion
 mostrar-vos eth postema
 laganhós
 deth mèn naufragi
 memoriós)
 E me ven ena memòria
 tot eth cansament
 deth camin desmarchat,
 totes es termières invisibles
 qu'è crotzat,
 es paraules qu'è liejut,
 es mots que jamès escriuerè
 en aguest temps que tèrmie
 damb eth temps que non viuerè.

TRINCACAP

per Xavi Gutiérrez

Damb eth calam ena man
 e eth papèr en blanc ena taula
 b'em calerà shudar sang
 tà cercar aquera paraula
 qu'era santa inspiracion
 a refusat de balhar-me;
 vau a pregar ara Assompcion
 tà que's digne a illuminar-me
 en aguest penós torment
 que non sai com acabar,
 que se'm hè benben arribent
 e no'm dèishe arreposar;
 mentretant que passe eth temps
 e eth huec ja s'ei escandit,
 dehòra hè maishant temps
 e jo sò benben arraulit.
 Quina quimèra,
 voler parlar deth huec
 sense cremar-se!

ENA ANTARAper **Jusèp Loís Sans**Director deth programa entara
creacion dera oficina Occitan en
Catalonha**Occitània a pè**

Ena Occitania des Aups italians i viuen cent ueitanta mil personas. Era lengua nòsta non a ua proteccion institucionau massa compromesa. Son identificats, mès ne er Estat, ne era Region Piamont non i hèn ua dedicacion especiau, ne ua inversion expresa. Sonque puntuuu. Totun, diuèrsi moviments associatius populars, coma en França, arthenhen a potenciar accions emblematicques que cau tier en compde. Entre eri i cau destacar era Chambrà d'Òc. Es personas responsables, damb Ines Cavalcanti ath sòn deuand, lutaires des de hè ans, pera nacion occitana, vien de presentar ua accion, de moltes dificultats e de

granes potencialitats: hèn ua crida e inician un procès entà qu'er occitan sigue declarat Patrimoni Mondiau dera Umanitat. Ei ua empresa longa e de gran interès. Entad açò entre d'autes accions presenten ua propòsta de caminar Occitània a pè. Eth projècte, entà toti aqueri que li volguen dar supòrt, en tot participar-i, comence eth 30 d'agost enes valades occitanes e dure 70 dies, en tot recòrrer 1300 quilomètres, passant per Sisteron, Vaison, Florac, Camares, Carcassona, Montsegur, Foish e acabar eth dia 7 de noveme en Vielha. Peth moment an realizat ua importanta publicitat, de tot er itinerari. An era ajuda dera Region

e dediquen importants esfòrci ara difusion. Entà qu'er occitan sigue declarat Patrimoni Mondiau dera Umanitat cau elaborar un dossier fòrça complet, costós e complicat entara UNESCO e a d'anar ben avalat. Ei ua accion de grana dimension que conven presentar damb era ajuda des govèrns. S'er occitan arthenh a èster declarat Patrimoni dera Umanitat, com a resultat gaudirà d'ua publicitat extraordinària e era sua projeccion facilitarà era atencion internacionau e possibilitats d'inversion diuèrses. Era simpla declaracion facilitarà ar occitan un des elements emblematics entà justificar e incrementar era sua promocion.

www.pageseditors.com
ed.pages.editors@cambrescat.es

Pages editors

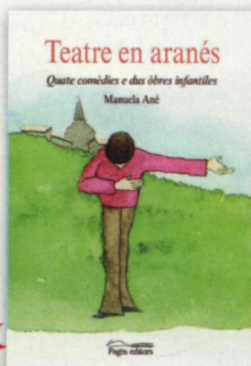
Garona
Libres
en aranés

Libes en occitan dera Val d'Aran

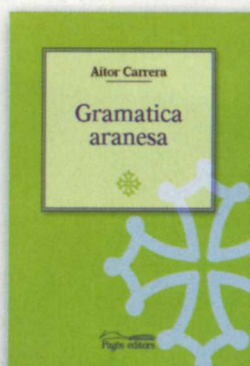
Solitud
Víctor
Català

**Occitan en
Catalonha**
Jusèp Loís Sans

**Teatre en
aranés**
Manuela Ané

**Gramatica
aranesa**
Aitor Carrera

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida - Tel. 973 23 66 11- Fax 973 24 07 95

DICCIONARI

A

Acuèlher: acollir
Aprovedir: proveir
Abreujament: abreviació
Abondós: abundant
Acòrd: acord
Actua: actual
Adméter: acceptar
Administracion: administració
Agropacion: agrupació
Ahèr: assumpte
Amassada: trobada
Amassar: agrupar
An: any
Annau: anual
Aumenatge: homenatge
Atencion: atenció
Atier: atendre
Arténher: aconseguir
Auantatge: avantatge
Auançar: avançar

B

Balhar: concedir
Baticòr: emoció
Bastir: construir
Benlèu: potser
Besonh: necessitat
Biais: destresa

C

Caperat: cobert
Campar: observar
Cargue: càrrec
Catalòg: catàleg
Cercar: buscar
Clauar: concloure
Cogitar: rumiar
Colonna: columna
Companhia: companyia
Comprèner: comprendre
Conèisher: conèixer
Cuedós: curós

D

Demorar: esperar
Defèner: defensar
Desencarir: abaratar
Desir: desig
Dialòg: diàleg
Dilhèu: potser
Diuersitat: diversitat
Dobte: dubte
Dubèrt: obert

E

Editoriau: editorial
Emplegar: utilitzar
Endoviar: inventar
Ensenhament: ensenyament
Esdegà-se: afanyar-se
Escambiar: intercanviar
Esclarir: aclarir
Escrivan: escriptor
Escriuer: escriure
Escuèlher: elegir
Eveniment: esdeveniment
Expresión: expressió

F

Facible: factible
Faiçon: manera
Fidança: confiança
Fidèlament: fidelment
Fornir: proveir
Fondamentau: fonamental

G

Garbolh: gentada
Generalisar: generalitzar
Gésser: sortir
Gèu: gel
Grandor: grandesa
Grup: grup
Guidon: guió

H

Hèira: fira
Her conèisher: manifestar
Hèr líder: comunicar
Hèr lèu: afanyar
Hèr punt: oposar
Hèr solaç: acompanyar
Hestejar: celebrar
Hèts: fets
Horat: forat

I

Idèia: idea
Ideau: ideal
Indèx: index
Iniciatiua: iniciativa
Intèressi: interessos

J

Jomalista: periodista
Juxtapausar: juxtaposar

L

Lardent: entusiasta
Laudar: lloar
Leçon: lliçó
Lengua: llengua
Lèu: aviat
Lexic: lèxic
Lheuar: portar
Libertat: llibertat
Liéger: lleger
Liegedor: lector
Librar: lliurar
Long: llarg
Luta: lluita

M

Madeish: mateix
Mair-sénher/Mairia/Mia: àvia
Malastre: adversitat
Mantier: mantenir
Mentar: mencionar
Meravilhar: meravellar
Mestièr: professió
Mossur: senyor
Mòstra: mostra

N

Nauèth: recent
Negociacion: negociació
Nèxe: nexa

Nomenar: anomenar
Nòste: nostre

O

Obtier: obtenir
Oficiu: oficial
Omission: omissió
Opausar: oposar
Opinion: opinió

P

Papèr: paper
Paperalha: paperassa
Parçan: comarca
Partida: part
Pelhòt: parrac
Plana: pàgina
Plaser: plaer
Plen: ple, complet
Pendent: durant
Perméter: permetre
Prètzhèt: tasca
Posar: esperar
Premunida: preparació
Prodisir: produir
Projècte: projecte
Prològ: pròleg
Pròplèu: proper
Publicacion: publicació

R

Rason: raó
Réber: rebre
Rebrenbar: recordar
Recuèlher: recollir
Recorsi: recursos
Redaccion: redacció
Redimir: redactar
Rèpte: repte

S

Sajar: intentar
Servança: usatge
Sonque: sols
Sòns: somnis
Suenhar: atendre
Sustot: sobretot

T

Tempsada: temporada
Termiada: delimitació
Tier: emprar
Tradusir: traduir
Trapar: trobar
Trauèssa: travessia

VA DE LENGUA

per Aitor Carrera

Professor de lengua e lingüística occitanes ena Universitat de Lhèida

D'Aran a Lorda

En aranés se ditz “eth camin”, “era causa”, “es camins” e “es causes”. Donc, es formes der article definit en aranés que son “eth”, “era” e “es”. Mès era lengua occitana que coneish d’utes formes der article definit. Ena major part deth territòri non se ditz pas “eth” e “era”, mès “lo” e “la”. Se bèth un va en Marselha, en Carcassona, en Rodés o tanplan en Pau, que veirà qu’es occitanoparlants d’aqueres viles non diden pas “eth camin” o “era causa”, mès “lo camin” e “la causa” (e “los camins” e “las causes” en plurau, en plaça de “es camins” e “es causes”). Aquerò qu’ei atau perque en ua partida importanta d’Occitània s’emplegue era forma femenina “la” e tanben eth masculin “lo”, qu’ei ua forma que se repetís en Tarragona o en catalan der Alguèr, e mès que mès en tot eth catalan nòrd-occidentau, de Palhars e d’Andòrra enquiath Maestrat (encara qu’en occitan aquera forma ei pronunciada [lu], e en Lhèida o en Tortosa qu’ei [llo]). Aqueres formes (“lo” e “la” per “eth” e “era”) que son majoritàries en territòri occitan, exceptat de bères zònes periferiques deth país.

En ua partida importanta d’Occitània s’emplegue era forma “la” e “lo”.

En Tolosa e ena partida meridionau deth Lengadòc non diden pas “lo camin”, mès “le camin”, e donc qu’empleguen “le” en plaça de “lo” (e non ei cap de francisme). En tot eth Pireneu gascon —damb bèra petita excepcion coma era vath d’Aussau— que i es formes “eth” e “era”. Qu’ei per aquerò que didem qu’en Aran s’emplegue er “article pirinenc”. En Aran, en Luishon, en Aspa o ben —per exemple— en Lorda. Tiò: qu’ei en aqueth pòble que i apareguet “era Immaculada Concepcion”, e non pas “la Immaculada Concepcion”.

DOP
 ARRÒS DELTA DER EBRE

DOP
 AUERÀS DE REUS

DOP
 HORMATGE DETH NAUT URGELH E ERA CERDANHA

DOP
 ÒLI DETH BAISH EBRE-MONTSIÀ

DOP
 ÒLI D'ES GARRIGUES

DOP
 ÒLI CIURANA

DOP
 ÒLI DE TÈRRA NAUTA

DOP
 BODER DETH NAUT URGELH
 E ERA CERDANHA

PRODUCTES CATALANS · ERA ORIGINA EI QUALITAT

IGP
 CEBAT DE VALHS

IGP
 CLEMENTINES DES TÈRRES DER EBRE

IGP
 LANGOÏSSA DE VIC

IGP
 POLHASTRE E CAPON
 DETH PRAT

IGP
 POMA DE GIRONA

IGP
 TRUHES DE PRADES

IGP
 TORRON D'AGRAMUNT

IGP
 VEDÈRA DES
 PIRENÈUS CATALANS

Catalonha ei un país damb ua gran diversitat de productes agroalimentaris. Tanben a, ar encòp, un gran respècte pera tradicion e un decidit esperit innovador. Tot açò hè possible molts productes de qualitat, ligat ath territòri e as procèssi d'elaboracion. Era Generalitat e era Union Europèa distinguesen aguesti productes damb es sagèths DOP i IGP.

DOP
**DENOMINACION
 D'ORIGEN PROTEGIDA**

IGP
**INDICACION
 GEOGRAFICA PROTEGIDA**